

Hvad er bevingede ord?

I anledning af 6.udgave af Vogel-Jørgensens bog, der anmeldes af Svend Bruhns

Vogel-Jørgensen, T.: Bevingede ord. - 6. reviderede udgave/ ved T. Vogel-Jørgensen og Poul Zerlang. - Kbh. : Gad, 1990. - 737 sider.

I 1990 kom der endelig en ny udgave af *Bevingede ord*. Redaktør T. Vogel-Jørgensen arbejdede på dette værk hele sit liv, lige siden han som 11-12 årig dreng, dvs i 1902, hørte et udtryk (*vejes med en fjerpen*) han ikke forstod. Den sidste udgave han selv redigerede kom i 1963 (han døde i 1972). I 6.udgave, som lektor Poul Zerlang står for, er Vogel-Jørgensens arbejde næsten uændret op til omkring 1960, men der er tilføjet omkring 3.000 nye og enkelte ældre bevingede ord. Der er fx kommet en del Schlüter-udtryk med, bl.a. *Det går ufattelig godt i dagens Danmark*. Der er mange gode og træffende, morsomme og karakteristiske, alvorlige og utrolige udtryk. Zerlang følger i Vogel-Jørgensens spor hvad angår valget af bevingede ord, og han kan også den kunst at skrive kort og med en tør humor. Det er en fornøjelse at læse bogen. Hvis man har glæde ved prægnante

udtryk, for slet ikke at tale om hvis man har hang til lexikonlæsning, er det svært at slippe den.

Men det at den nye udgave så at sige ikke ændrer ved størstedelen af bogen gør det påtrængende at drøfte hvad man egentlig skal forstå ved et bevinget ord. Det er vanskeligt at afgrænse hvad der er bevingede ord og hvad der ikke er det. Men det står fast at det må være udtryk der anvendes relativt hyppigt og almindeligt, som Vogel-Jørgensen skrev i forordet til 5.udgave, s.6. Desuden kan man afgrænse begrebet bevingede ord over for ordsprog, citater, kliché-udtryk mv. I denne artikel vil jeg nøjes med at undersøge kriteriet 'almindeligt anvendte' udtryk. Det er naturligvis i nogen grad individuelt, hvad man forstår ved almindeligt. Jeg kan ikke tro at *Kys-mig-straks!* (i 1850erne i England betegnelse for en da anvendt lille damehat) er almindeligt brugt som et bevinget ord idag. På den anden side finder jeg det helt rigtigt at Zerlang har tilføjet *Kys mig godnat* (Osvald Helmuth, 1948) til værket. Der er rigtig mange udtryk med i 1990-udgaven som ikke *længere* er bevingede, i betydningen 'almindeligt anvendt', og som

jeg ville betegne som forældede. Det er naturligvis noget der skifter med kulturudviklingen. I virkeligheden burde der udarbejdes en helt nyt værk for hver generation, ligesom med ordbøger og lexika. Noget andet er at det arbejde som Vogel-Jørgensen har nedlagt i sit værk på en måde er gyldigt til evig tid: hans indsamling og bearbejdelse af oplysninger har givet os en viden om mange af de medtagne udtryk som ikke ville kunne skaffes idag; han har blandt andet fået direkte meddelelser fra tusinder af mennesker, hvoraf mange nu er døde. Man har brug for hans værk når man læser ikke helt ny litteratur, og studser over et udtryk som man ikke kender. På samme måde som man kan have brug for at slå et ord op i en ordbog. Der kan dog også konstateres fejl i Vogel-Jørgensens bog som ikke er rettet i den nye udgave. Der vil også til stadighed kunne fremkomme nye forklaringer til nogle af de udtryk som Vogel-Jørgensen måtte give op overfor.

I Zerlangs udgave er der også medtaget nyere udtryk som jeg ikke opfatter som bevingede, fx *Endelig er der jo selvfølgelig ogsaa den Mulighed, at man ikke er saa fremragende, som man selv troede*, og andre aforismer af Jacob Paludan. Men det kan da godt være at disse udtryk er bevingede i en bestemt kreds. I virkeligheden har måske enhver familie et forråd af "bevingede ord" som går tilbage til en bestemt begivenhed i den familie, men som ikke bruges af andre. I Vogel-Jørgensens tid var det måske ikke så vanskeligt at afgrænse de kredse som havde brug for et fælles forråd af bevingede ord, for da havde man endnu et temmelig klart begreb 'almen dannelse'. Heri indgik en del bibel- og salmekendskab, nogen viden om historiske begivenheder og -personer, især fædrelandets, samt litterære klassikere. Nuomdage er der vel også et fællesgods af viden blandt yngre danskere, men det er inden for andre områder. Sport er sådan et område, som med rette er kommet med fra 6.udgave. Ikke blot et udtryk som *I'm the greatest* (Muhammed Ali), der også kendes af mennesker som ikke er sportsinteresserede, men også fx *Med Guds hånd - og Maradonas*, sagt under fodboldverdensmesterskaberne i 1986. Der

er også kommet mange slagord med fra folkebevægelser, så som ungdomsoprøret. Således *Medbestemmelse nu* (marts 1968). En anden betydelig bevægelse som er repræsenteret i 6.udgave er Kvindebevægelsen, men herfra savner jeg dog en del fine udtryk; fx, *Tag det som en mand, frue*, og ordsproget *Han tog det som en mand - han skød skylden på sin kone*. Og *En kvinde uden en mand er som en fisk uden en cykel*. Endnu et område som idag leverer masser af bevingede udtryk til os alle er reklamer, både på tryk og ikke mindst på film. Det er vanskeligt at afgøre hvilke af de tusindvis af reklameslogans der skal med i en samling af bevingede ord. Personligt savner jeg både *Ni ud af ti filmstjerner bruger LUX* (sæbe), og *Inderst inde ønsker enhver kvinde Asani* (undertøj), selv om begge produkterne måske ikke er så meget fremme mere.

De nutidige klassikere er måske snarere tegneserier og -film. Det er et område der klart er underrepræsenteret i *Bevingede ord*, også 6.udgave. Jeg tør godt påstå at rigtig mange mennesker, også folk som læser rigtige bøger, kender sådan noget som *Daltonbrødrene*, og ham der er *hurtigere end sin egen skygge*, og som til sidst rider deruda' syngende *I'm a poor lonesome cowboy (Lucky Luke)*. Radiserne, af Charles M. Schultz, er ganske vist repræsenteret med fire udtryk, men jeg savner da mange derfra: fx *Det var en mørk og stormfuld nat* - begyndelsen på Nusers romaner. Det er som om redaktørens og forlagets hjerte ikke rigtig har været med i dette område. *Den røde baron* forklares som den flyverhelt Nuser identificerer sig med, men det forholder sig jo tværtimod, han er den lede fjende. Desuden har registret - som i det hele taget er aldeles utilstrækkeligt og fuldt af fejl - hele to fejl her. For det første er en af de fire henvisninger man finder under Schultz, Charles, slet ikke til Radisernes ophavsmand, men til Schultz *Danmarkshistorie*. For det andet mangler der en henvisning til et radise-citat som faktisk er med: *En ny dag truer*.

Det er vanskeligt at afgøre om moderne udenlandske udtryk, som fx kendes fra film, fjernsynet, reklamer, og ikke mindst, fra musikplader og -bånd, skal med i den danske samling af bevingede

ord. Det er jo engelsk/amerikansk det drejer sig om nuomdage. Vogel-Jørgensen havde næsten lige så mange tyske som engelsksprogede citater. Idag skulle der have været tilføjet hundredvis af engelsksprogede citater hvis man skulle dække mange danskeres relativt hyppige og almindelige anvendelse af bevingede ord. Der findes masser af gode nye udenlandske citathåndbøger som kunne have været udnyttet i den nye udgave af *Bevingede ord*. Herved kunne redaktøren være blevet opmærksom på udenlandske citater som anvendes i Danmark som bevingede ord. Ligeledes kunne forklaringer og henvisninger til de medtagne udenlandske citater have været forbedret. Et af de nye udtryk i 6.udgave: *Også jeg besynger Amerika* medtages som om det er et udtryk Muhammed Ali har skabt. Det er imidlertid et digt af Langston Hughes fra 1926 *I, too, sing America*. Og den linje alluderer til Walt Whitmans *I hear America singing* (1855).

Mærkeligt nok kan nogle udtryk være så kendte at det kan synes overflødigt at tage dem med, som Vogel-Jørgensen skrev i sit forord. Det må være derfor man ikke kan slå op på udtryk som *Det begav sig i de dage...*, *Til Døden Jer skiller* eller *Dejlig er den Himmel blaa*. Men det er nok et synspunkt som egentlig ikke er særlig nyttigt idag, jf ovenfor.

Jeg mener at Vogel-Jørgensens & Zerlangs *Bevingede ord* er morsomt og nyttigt værk, men at der egentlig også er brug for et nyt værk der koncentrerer sig om de udtryk som kendes og anvendes af nutidsmennesker.